Vade mecum

«Відтворення краєзнавчої лексики (на матеріалі краєзнавчих есе та документальних тревел-фільмів)»

ЗМІСТ

ВСТУП…….....3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ КРАЄЗНАВЧИХ ТЕКСТІВ ……5

1.1. Особливості краєзнавчих текстів……...……..…….5

1.2. Жанрова специфіка краєзнавчих есе та документальних тревел-фільмів..9

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ……15

2.1. Відтворення локальноспецифічних одиниць у краєзнавчих есе……..15

2.2. Переклад краєзнавчої лексики у документальних тревел-фільмах……...21

ВИСНОВКИ…….……...……..28

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…..……...….31

ДОДАТОК А…….34

ВСТУП

Національна самобутність кожної країни ґрунтується на її історії, культурі та традиціях, саме ці чинники є визначальними при формуванні нації та держави як такої. Беззаперечним є твердження, що кожна країна відзначається своїм унікальним колоритом, що якнайповніше відтворюється у краєзнавчих типах тексту, переклад яких є актуальною проблемою для фахівців. Питання відтворення культурно-маркованої лексики неодноразово досліджувалося науковцями, проте відтворенню саме краєзнавчих текстів наразі не приділено достатньої уваги, хоча в часи глобалізації та активної інтеракції між державами адекватна передача національної самобутності вбачається особливо важливою.

Проблема перекладу краєзнавчих текстів та культурно-маркованої лексики була ґрунтовно досліджена у працях таких учених як І. С. Алексєєва, В.В. Гізер, В.В. Демецька. Праці зазначених авторів мають високу наукову цінність, проте, беручи до уваги актуальність тематики та широке жанрове розгалуження краєзнавчих текстів, видається необхідним висвітлити особливості відтворення краєзнавчої лексики саме в документальних тревел-фільмах та краєзнавчих есе.

Актуальність теми дослідження перекладу краєзнавчої лексики у документальних тревел-фільмах та краєзнавчих есе зумовлена певним браком перекладознавчих розвідок нехудожніх та краєзнавчих текстів в сучасній лінгвістиці. **Матеріал дослідження** становить 41 есе англійською мовою, виконане у рамках проєкту «Відкриваємо Херсон англомовному світові» у 2017-2018 роках, що включене до електронного каталогу та опубліковане на сайті Бедфордширського університету (Великобританія). Також матеріалом роботи послугував цикл передач «*Smart Travels with Rudy Maxa «Умные путешествия: Европа с Руди Макса»*, удостоєний двох премій «Еммі».

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей відтворення краєзнавчої лексики.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання:**

1) дослідити особливості краєзнавчих текстів;
2) проаналізувати жанрову специфіку краєзнавчих есе та документальних тревел-фільмів;
3) окреслити групи краєзнавчої лексики та способи їх перекладу в краєзнавчих есе;
4) описати краєзнавчу лексику та шляхи її відтворення в документальних тревел-фільмах.

Поставлена мета й висунуті завдання обумовили використання загальнонаукових та лінгвістичних методів та методик дослідження: дефінітивного методу, що уможливлює окреслення краєзнавчої лексики; контекстуальної методики аналізу, що спрямована на висвітлення на всіх рівнях тексту структурно-композиційних, лексико-семантичних та функціональних ознак тексту, які є облігаторними або факультативними при перекладі; текст-типологічної методики, що дозволяє визначити диференційні та інтегральні ознаки у різних типах тексту.

Об'єктом наукової роботи постає краєзнавча лексика.

Предметом дослідження є особливості відтворення краєзнавчої лексики у документальних тревел-фільмах та краєзнавчих есе.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання матеріалів при виконанні споріднених досліджень та як дидактичного матеріалу для учнів старших класів під час вивчення теми «Мій рідний край» на уроках англійської мови.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше досліджено жанр документальних тревел-фільмів та краєзнавчих есе як текстів краєзнавчого характеру; виокремлено групи краєзнавчої лексики у цих типах тексту та окреслено жанрові особливості їх перекладу.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ

КРАЄЗНАВЧИХ ТЕКСТІВ

1.1. Особливості краєзнавчих текстів

Завдання перекладача – передусім глибоко ознайомитися з особливостями матеріалів, що підлягають перекладу й, у нашому випадку, ретельно ознайомитися зі специфікою краєзнавчих текстів. Особливості відтворення будь-якої лексики неможливо дослідити поза текстовим простором. Адекватний переклад краєзнавчих текстів включає в себе передачу тексттипологічних ознак оригіналу, що визначаються системою жанрово-утворюючих ознак. Визначення жанрово-стилістичної домінанти тексту дозволяє встановити межі обов'язкового та факультативного у перекладі, визначити стратегію перекладу та ознаки, релевантні для перекладу, зважаючи на очікування цільової аудиторії.

Дослідження особливостей краєзнавчих текстів неможливе без ознайомлення з типологізаціями текстів. У сучасній лінгвістиці наявні різні класифікації текстів, де надається їх повна лінгвістична характеристика, в залежності від параметрів, що були взяті за основу [16, с. 82]. У нашій роботі вважаємо доцільним спиратися саме на перекладознавчу/транслатологічну типологію як таку, в якій розглянуто релевантні для перекладу ознаки тексту, розв'язано перекладацькі проблеми, пов'язані з текстом та його типом.

Відома перекладознавиця І. С. Алексєєва розробила класифікацію типів текстів, орієнтованих на переклад. Науковиця використовує релевантне для перекладознавства поняття «транслатологічний тип тексту» та чітко відокремлює його від поняття «лінгвістичний тип тексту», що відноситься до мовознавства загалом. «Трьома основними параметрами класифікації лінгвістичних типів тексту є: референціальний (здатність уявляти реальність), інтерперсональний (здатність тексту бути компонентом комунікації) та формальний (той факт, що текст є вербально структурованим утворенням)» [2 с. 244]. Щодо визначення транслатологічних типів текстів, дослідниця зазначає, що наявність таких ознак, як специфіка референціальності,

інтерперсональності та форми, а також стійкість цих ознак, виявляється, однак, недостатньою для того, щоб класифікувати тексти залежно від особливостей їх перекладу [2, с. 245]. Так, І. С. Алексєєва виділяє наступні релевантні параметри для створення класифікації типів тексту, зорієнтованої на переклад: «комунікативна задача та вид інформації, що передається в тексті; характер адресата та характер реципієнта; об'єктивна перекладність тексту як вторинного»[3, с. 35].

У ході своєї роботи науковиця дослідила тексти, які найчастіше зустрічаються в практиці перекладу та виявила, що провідною ознакою є склад інформації в тексті. Відповідно до цієї ознаки було виокремлено 4 групи текстів:

1) примарно-когнітивні тексти, для яких характерний груповий (рідше колективний) адресат та реципієнт. Для таких текстів також характерна або відсутність компоненту неперекладності та конфлікт «форми та змісту», або ж збільшення обсягу тексту через неперекладні одиниці. Сюди можна віднести такі тексти: наукові, науково-навчальні, науково-популярні, оголошення, мистецтвознавчі, музикознавчі, філософські, документи, ділові листи;

2) примарно-оперативні тексти характеризуються колективним чи груповим реципієнтом і колективним адресатом, за ступенем перекладності ідентичні з примарно-когнітивною групою. До примарно-оперативних груп відносять такі тексти: законодавчі, релігійні, інструкції, рецепти;

3) примарно-емоційні тексти мають переважно колективного, а іноді й індивідуального реципієнта та в основному індивідуального адресата, мають той же ступінь перекладності, що й 1-а та 2-а група. Третя група представлена траурними оголошеннями, некрологами, белетристикою, публічним мовленням, рекламою, мемуарними текстами;

4) примарно-естетичні тексти мають індивідуальний характер за параметром адресата й реципієнта інформації. Для таких текстів характерна неповна передача компонентів тексту через конфлікт форми та змісту чи виду

перекладу. До примарно-естетичної групи відносять художні та публіцистичні тексти [3, с.32, 39].

Згідно з наведеною транслатологічною типологією краєзнавчі тексти (краєзнавчі есе та документальні тревел-фільми) слід віднести до примарно-естетичних текстів через те, що вони поєднують у собі риси художнього та публіцистичного стилів. У питанні перекладності краєзнавчі тексти характеризуються з одного боку – розширенням тексту через неперекладні одиниці, а з іншого – конфліктом «форми та змісту» (у документальних тревел-фільмах), коли через експлікацію одного фрагменту тексту елімінується інший.

Класифікація текстів І. С. Алексєєвої чітко окреслює базисний набір критеріїв для перекладацької типологізаціїї текстів, беручи до уваги комунікативні цілі, у залежності від яких той чи той переклад можна вважати адекватним або неадекватним. У свою чергу перекладознавиця В.В. Гізер, проаналізувавши перекладацькі класифікації та місце краєзнавчих текстів у них, підсумовує, що при побудові транслатологічної парадигми краєзнавчих текстів слід враховувати такі параметри: «1) текст-типологічні норми побудови кожного типу тексту в межах цільової та сприймаючої культури; 2) ступінь прагматичного потенціалу вихідного тексту (далі – ВТ) і його співвідношення з текстом перекладу (далі – ПТ) для іншокультурної аудиторії; 3) особливості реалізації культурно зорієнтованих лексичних одиниць ВТ і ПТ; 4) ступінь збереження / незбереження прагматичного потенціалу ПТ при відтворенні лексичних одиниць з культурним компонентом у мові перекладу» [6, с.40].

Науковиця також дослідила лінгвістичні особливості краєзнавчих текстів та виявила, що в них обов’язково виявляються ознаки «локоцентризму, антропоцентризму й культуроцентризму» [6, с.44].

«Локоцентризм співвідноситься з територіальною ознакою поняття «*край*». У зв’язку з чим релевантним постає термін «територія», що розглядається як «своя / моя земля», яка імплікується як «свій / мій дім», «свій

/ мій мікрокосмос» [6, с.41]. Етногрупова приналежність до «своєї / моєї землі» є основою антропоцентризму, що проявляється у тексті як «своя / моя сім'я (рід)», «свої / мої предки».

Ознака культуроцентризму виражається через оцінність, у вигляді ієрархії «своєї / моєї історії», «свого / мого космосу». Провідні ознаки краєзнавчих параметрів взаємодіють одна з одною. «Локоцентризм як організуючий принцип є просторовою, статичною системою, у межах якої антропоцентризм вибудовує динамічну систему, оскільки історія передбачає існування в часі, а етногрупа формується в історії й на певній території. Культуроцентризм формує ціннісну ієрархічну систему, вибудувану етногрупою / групами в межах часу й простору» [6, с. 41].

Гізер В. В. виводить парадигму прагматичних текстів краєзнавчого характеру, до якої відносить: 1) словникову статтю; 2) статтю навчального типу тексту; 3) альбом; 4) путівник [6, с. 71]. Критеріями побудови даної типології стали прагматична орієнтація текстів та їх «адаптивний потенціал». За професором Демецькою, ступінь прагматичності тексту залежить від частотності актуалізації в них культурно-маркованих лексичних одиниць. «Сама частотність уживання, й ієрархія культурно обумовлених одиниць впливають на специфіку функціонування аналізованого типу тексту не лише в межах дискурсу, а й у межах культурної традиції» [9, с. 7]. Ми, в свою чергу, послуговуючись зазначеними ознаками й проаналізувавши документальні тревел-фільми та краєзнавчі есе, уважаємо можливим віднести дані типи тексту до парадигми краєзнавчих.

Ураховуючи наведені особливості краєзнавчих текстів, ми розділяємо позицію В.В. Гізер відносно того, що: «тематична єдність є інтегральною ознакою для краєзнавчих типів текстів. Краєзнавча спрямованість актуалізується в типах текстів мікротемами, які виражають одну з провідних

характеристик: локальна специфічність, культурна специфічність та антропоцентризм» [6, с. 43].

Отже, у ході дослідження було виявлено, що краєзнавчі тексти відзначаються високою прагматичністю, оскільки містять велику кількість реалій, символів, аксіологем та мають адаптивний потенціал. Парадигма краєзнавчих текстів представлена широким колом типів тексту, серед яких виділяють: словникову статтю, статтю навчального типу, альбом, путівник, та, як ми вважаємо, сюди можна віднести краєзнавчі есе та документальні тревел-фільми. Кожен з цих текстів має свої жанрово-стилістичні особливості, може бути віднесений до різних груп у перекладацькій класифікації: примарно-емоційні або примарно-естетичні. Проте всі вони пов'язані тематичною єдністю, провідними характеристиками на всіх текстових рівнях, до яких відносяться локальна специфічність, антропоцентризм й культурна специфічність. Поєднувальною складовою наведених вище ознак є «*край*». Виокремлення тексту як краєзнавчого та визначення його прагматичного потенціалу дозволяє фахівцю обрати необхідну перекладацьку стратегію (репродуктивну/адаптивну), виявити факультативні та інваріативні ознаки тексту, зберегти при перекладі домінантні функції та передати лінгвокультурну специфіку оригіналу.

1.2. Жанрова специфіка краєзнавчих есе та документальних тревел-фільмів

Як уже згадувалося, матеріалом нашої роботи стали краєзнавчі есе та документальні тревел-фільми. Слід зазначити, що дані типи тексту ще не розглядалися науковцями з краєзнавчої точки зору, тому перш ніж висвітлити особливості відтворення в них специфічної лексики, необхідно детальніше ознайомитися з їх жанровими ознаками, релевантними з точки зору перекладу.

Варто почати з визначення місця документальних тревел-фільмів у медіапросторі. Загалом у тревел-журналістиці можна виділити два основні напрями: друковані видання та кінопродукція, кожен з яких має своє жанрове розгалуження. Кінопродукція розділяється на 2 рівні: одиничну продукцію

(фільми-тревелоги, тревел репортажі, подорожні нариси, тревел-шоу та документальні тревел-фільми) та цикли передач (тревел-програми про подорожі)[25]. Як ми можемо бачити, матеріал нашого дослідження стоїть на межі двох рівнів, так як є циклом передач, що складається з окремо взятих тревел-фільмів. Оскільки цикл передач *«Smart Travels with Rudy Maxa» («Умные путешествия: Европа с Руди Макса»)* належить до документальних тревел-фільмів, у ньому зображується «реальність» – місця та люди без уторгнення автора в загальну картину дії. Документальний фільм про подорожі є свого роду презентацією зарубіжних країн та їх жителів і привертає широку різновікову аудиторію. Кожна передача присвячена певній країні або регіону та всебічно охоплює інформацію про певний край, висвітлюючи історію регіону, його промисловість, культуру на всіх рівнях: мистецтво, традиційна кухня, видатні постаті, архітектурні та природні пам'ятки. Як наслідок, у тексті документальних тревел-фільмів наявні історизми, архаїзми, слова іншомовного походження, терміни, титули, цитати з художніх творів, історичні факти, і, звісно, лексика на передачу культурної самобутності регіону.

Переклад документальних фільмів традиційно залишається поза увагою лінгвістів і перекладачів у силу сформованої думки про відсутність у них вираженої художньо-естетичної складової, що значно «спрощує» переклад, наближаючи аудіовізуальний текст до інформаційного тексту, домінантою якого є передана інформація. Доказом цього твердження можуть слугувати наукові праці видатних перекладознавців, у яких висвітленню документальних фільмів надане досить скромне місце. Так, «у відомій роботі І. Гамб'є, що є вичерпним джерелом теоретичної інформації про аудіовізуальний переклад, лише 21 дослідження з-поміж 1241 присвячене медійним нехудожнім жанрам, і лише 6 з них висвітлюють питання документального кіно» [8, с. 252]. Поясненням такої ситуації може слугувати твердження, що документальні фільми базуються на реальних подіях, висока об'єктивність яких завдячується зйомкам «з натури», а отже даний жанр не є художнім та цікавим з перекладацької точки зору. Згідно з деякими дослідженнями кіноперекладвизначається як вид художнього

перекладу [15, с. 127], що відтак не включає переклад документальних фільмів.

У рамках нашого дослідження такий підхід убачається хибним. Документальні фільми є видом мистецтва, що підтверджується словами теоретика кіно С.І. Фрейлиха: «Документальне кіно впливає на глядача не тільки прямим шляхом, але й непрямим, оскільки працює на мистецтво в цілому», – та кінорежисера-документаліста Джона Грирсона, що відносив документальне кіно до «творчої розробки дійсності» [8, с. 252]. Варто зазначити, що документальні тревел-фільми відзначаються більшою художністю, адже описують мистецтво, культуру та традиції певного краю, спираючись на реальні факти, вони художньо змальовують культурний та історичний портрет регіону.

Сьогодні лінгвісти визначають кінотекст як лінгвольтурний феномен, витвір культури. За І. К. Федоровою, «об'єктом вивчення стають ... явища реапропріації і ресемантизації продуктів чужої культури в новому сприймаючому середовищі», що якнайкраще виражається саме у краєзнавчих текстах (документальних тревел-фільмах і краєзнавчих есе) [21, с. 61]. «Формування концепту тексту в свідомості носія мови обумовлене низкою чинників, у тому числі специфікою культури. Один і той же текст може бути сприйнятий носіями різних культур абсолютно по-різному »[19, с. 9]. Різниця у сприйнятті може виникнути не тільки на рівні тексту, а й на рівні розпізнання жанру тексту. В. Є. Горшкова звертає увагу на використання в кіно-перекладі «стратегій збереження культурогенного дейксиса в загальній тональності тексту, що знаходять свій прояв у передачі власних назв, реалій і мовній характеристиці персонажів – героїв фільму, дбайливо зберігаючи при цьому мову епохи» [7, с. 2].

Слід зауважити, що в краєзнавчих кінотекстах висвітлюються як об'єктивні культурні явища (реалії матеріальні пам’ятки культури), так і суб'єктивні (ті, що є частиною культурної свідомості певної спільноти –цінності, усталені патерни поведінки, звичаї, топоніми та антропоніми, наділені культурною значимістю). «У сприймаючій культурі вони входять в опозицію «свій – чужий» і

сприймаються або як «чужі», але знайомі (завдяки взаємопроникненню культур в епоху глобалізації), або як «чужі» і незнайомі, а отже як такі, що ускладнюють процес інтерпретації сенсу» [15, с. 128]. Документальні тревел-фільми відзначаються високою прагматичністю, мають на меті не тільки познайомити глядача з певною країною, її «чужими» звичаями та традиціями, а й заохотити реципієнта відвідати її, розрекламувати найкращі місця, що варті уваги, тобто передати позитивне оцінне ставлення. Виходячи з цього, перекладачу тревел-фільмів необхідно з особливою увагою відтворювати культурні компоненти, характерні для певного краю, оскільки від цього залежить збереження прагматичного ефекту на глядача. Передача реалій, архаїзмів, фразеологізмів, маркерів інтертекстуальності, прецедентних одиниць, топонімів та антропонімів у кінотексті сприймається не як окрема проблема перекладу, а як частина єдиного процесу перекладу, що забезпечує цілісне розуміння змісту кіно продукту. Працюючи над перекладом документальних фільмів варто пам'ятати, що вони засновані на реальних подіях, історичних фактах, достовірність яких не підлягає обговоренню. Таким чином, перекладачеві необхідно найретельнішим способом проаналізувати кінотекст на передперекладацькому етапі з метою збереження його достовірності.

Отже, ми можемо зробити висновок, що документальні трепел-фільми всебічно охоплюють інформацію про певний край, висвітлюючи історію регіону, його промисловість та культуру на всіх рівнях. На жаль, у сучасній лінгвістиці бракує наукових розвідок з цієї тематики, через розпізнавання документальних фільмів як нехудожніх. Проте в ході нашого дослідження ми дійшли висновку, що вони виявляють ряд характеристик, що потребують особливої уваги при перекладі, оскільки відносяться до краєзнавчих текстів. До домінантних ознак даного типу кінотексту належить висока культурна та локальна специфічність, що вербалізується в реаліях, топонімах та антропонімах, що мають культурну значущість, архаїзмах, історизмах, історичних фактах та термінах, прецедентних назвах та фразеологізмах. Також документальні тревел-фільми відзначаються високою прагматичністю, мають на меті познайомити глядачів з певною

країною, наблизити до неї реципієнтів, заохотити відвідати її, що, у свою чергу, вимагає від перекладача збереження прагматичного ефекту при перекладі.

Наразі вважаємо доцільним звернутися до питання визначення краєзнавчих есе та їх жанрових ознак. У сучасному літературознавстві немає чіткої дефініції терміну «есе», й досі точаться суперечки з приводу розмежування понять «нарис» та «есе». Науковці відносять даний тип тексту до художньо-публіцистичного жанру та надають таке його визначення: «невеликий за обсягом прозовий твір гнучкої композиції, що подає особистий погляд автора із заявленої теми» [5, с. 28]. Як випливає з дефініції, однією з провідних ознак есе є жанрова свобода та відсутність жорстких композиційно-мовленнєвих схем, що, у свою чергу, ускладнює окреслення чітких жанрових меж між есе та іншими прозовими типами тексту. Серед ознак характерних для власне есе можна виділити: «1) особистісний характер мотивації, сприйняття й висвітлення предмета зображення, що дозволяє побачити нове в знайомому; 2) можливість виходу в загальнокультурний контекст фонових знань адресата; 3) підвищена модальність тексту як відбиття суб'єктивності тих чи тих авторських характеристик; 4) життєвість як основний жанротвірний елемент есе. Есеїстична думка принципово є думкою практичною, побутовою, на відміну від абстрактних наукової чи художньої» [5, с. 35]. Якщо говорити про місце краєзнавчих есе у внутрішньожанровій типології даного типу тексту, їх можна віднести до загальних есе (що можуть поєднувати подорож, філософію, рецепцію прочитаної літератури) та есе-статей (що зазвичай мають дидактичний імператив), так як у краєзнавчих есе поєднано суб'єктивно-оцінне ставлення автора до певної теми, що є ознакою публіцистичного стилю, а також художні замальовки певного краю, його традицій, історії та культури.

Краєзнавчі есе, виконані в рамках проєкту «Відкриваємо Херсон англомовному світові», як краєзнавчі тексти, відзначаються великою кількістю культурномаркованих та локальноспецифічних лексичних одиниць. Висвітлення традицій, природних особливостей, історії та культури Півдня України для англомовних реципієнтів неминуче передбачає конфлікт «своєї»

культури та «чужої», а отже й використання реалій, фразеологізмів та прецедентних назв. У краєзнавчих есе зображуються як історичні факти, так і художні замальовки пейзажів, подій та передається суб'єктивне авторське ставлення до краю, його культури.

У слов'янській та західній традиціях існують різні позиції щодо визначення місця есе в жанровій класифікації. Виходячи з особливостей краєзнавчих есе, уважаємо більш доцільним послуговуватися західною моделлю, за якою вся документальна проза називається есеїстикою [5, с. 32]. Виходячи з цього положення, ми можемо зробити висновок, що есе наділені ознаками, притаманними документальній прозі, а саме: побудова сюжетної лінії виключно на реальних подіях, з рідкісними вкрапленнями художнього вимислу та переважне використання публіцистичного стилю. У нашому випадку краєзнавчі есе як вид документальної прози тісно переплітаються з літературною журналістикою, у якій репортерська фактура викладу матеріалу поєднується з традиційно літературними стилістичними прийомами [1, с. 530].

Отже, ми можемо зробити висновок, що краєзнавчі есе поєднують у собі риси публіцистичного та художнього стилів, що вимагає від перекладача збереження не тільки достовірності викладеної інформації, а й передачу авторського суб'єктивного ставлення. Переклад краєзнавчих есе також ускладнюється наявністю в текстах лексики на позначення «чужих» культурних та історичних реалій, притаманних певному краю, а також літературних прийомів, характерних для художнього стилю.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ

2.1. Відтворення локальноспецифічних одиниць у краєзнавчих есе

Як зазначалося, до ключових ознак краєзнавчих текстів належать: культурна та локальна специфічність, насиченість топонімами, антропонімами та історичними фактами. Усі зазначені характеристики знаходять своє вираження у краєзнавчій лексиці, до якої, слідом за В. В.Гізер, слід відносити краєзнавчий символ, краєзнавчу реалію та аксіологему.

У ході нашого дослідження було виявлено, що краєзнавча лексика у краєзнавчих есе, створених у рамках проєкту «Відкриваємо Херсон англомовному світові», актуалізується у краєзнавчих реаліях: *Kherson became the economic and political center of* ***Novorosia (meaning «New Russia»– so they called the region of the Northern Black Sea Coast when it was a part of the Russian Empire)*** [28] – *Херсон став економічним та політичним цетром* ***Новоросії*** [24].

Наші спостереження засвідчили, що при перекладі слів-реалій, пов'язаних з Україною та Херсонщиною зокрема, застосовувались такі способи перекладу:

- транскодування: *The city was under the control of the Austro-German troops,* ***Hetman Skoropadsky, the Directory of the UNR*** *and the Entente troops, which, however, were followed by more than 70 years of Soviet power* [28] – *Місто було під контролем австро-німецьких військ, гетьмана Скоропадського, Директорії УНР та військ Антанти, після яких, тим не менш, влада більш ніж на 70 років перейшла до Радянських сил* [24].

Головною позитивною якістю транскодування є його максимальна стисліть. Завдяки транскрипції та транслітерації створюється певний експресивний потенціал: у контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій

оригінальності. Але все ж використовувати цей прийом треба дуже обережно, оскільки перенасиченість тексту транскодованими реаліями не зближує читача з оригіналом, а навпаки віддаляє;

- комбінована реномінація: *At the beginning of the occupation some officers of the German army paid attention to a clean and comfortable house in **Zabalka (Kherson's historical district located west of the city centre)*** [28] – *На початку окупації деякі офіцери німецької армії звернули увагу на чистий та комфортний будинок на **Забалці*** [14]; *Current inhabitants of such rural communities as Pokrovske and Heroiske are direct descendants of the Cossacks of the legendary **Prognoiska Palanka (a Cossack administrative unit)*** [28] **–** *Сучасні жителі таких сільских населених пунктів, як Покровське та Геройське, є прямими нащадками козаків легендарної **Прогнойської паланки*** [22].

Комбінована реномінація – транскрипція з описовою перифразою. Використовуючи реномінацію, перекладач зберігає автентичне звучання слова й національний колорит і водночас роз'яснює слово. Це досить ефективний, хоча й багатослівний, спосіб максимального відтворення семантики реалій, пов'язаний з лінійним розширенням тексту;

- дослівний переклад (калькування): *The most famous are **Park of Glory** and the River Front Alley, which are always filled with romantic young lovers and happy seniors* [28] – *Найвідомішими є **Парк Слави** та набережна, де завжди багато закоханих пар та щасливих пенсіонерів* [26].

Надмірне вживання кальок загрожує появою буквалізму у перекладі. Перекладачу слід використовувати цей спосіб перекладу лише тоді, коли в мові перекладу дійсно відсутнє відповідне слово або словосполучення;

- напівкалькування: *The Nazis executed people in the square where the **Privozny Bazaar** used to be* [28] – *Нацисти розстрілювали людей на площі, де колись знаходився **Привозний базар*** [22];

- описовий переклад: *Larisa could not join because she **had school in the evenings (with too many students attending the school where she studied, there***

were morning and evening academic shifts) [28]. *– Лариса не могла вступити до гуртка, тому що займалася у* ***вечірню зміну*** [18].

За допомогою описового перекладу можна адекватно передати зміст слова, при цьому опис не повинен бути надто докладним і складним, однак за цього виду перекладу дещо втрачається національний колорит реалії.

Не завжди перекладач може зберегти реалію або дібрати її еквівалент в іншій культурі, проте її елімінація в краєзнавчих есе неможлива, оскільки реалії формують ядро краєзнавчої лексики та перебувають у прямому зв'язку з прагматичним потенціалом тексту. При перекладі реалій у краєзнавчих есе широко використовується вторинна реномінація, адже завдяки ній можна передати автентичне звучання слова, роз'яснюючи при цьому його семантичне значення.

Категорія локальної специфічності реалізується в тексті топонімами, найменуваннями об'єктів. У процесі нашого аналізу есе було виявлено власні назви на позначення сучасного та історичного адміністративного поділу Херсона, що подані у Додатку А. Сьогодні ці географічні назви не можна віднести до відомих, отже вони не мають затвердженого еквіваленту, тому виявилося необхідним дослідити способи їх перекладу англійською мовою. Під час аналізу есе, виконаних у рамках проєкту «Відкриваємо Херсон англомовному світові», було виявлено, що при перекладі їх англійською мовою застосовувався метод транскрипції з елементами транслітерації.

Сучасний адміністративний поділ Херсона:

Korabelny/Suvorovsky/Dniprovsky district – Корабельний/Суворовський /Дніпровський район.

Історичний поділ Херсона:

Pivnichny (the Northern) district – Північний район; Tavriysky district – Таврійський район; the Centre – Центр; Shumensky district – Шуменьский район; Zabalka – Забалка; Ostriv – Острів (the city's former Quarantine Island); Sukharka = Sukharne – Сухарка; Voyenka – Воєнка (the Military Forstadt); Antonivka – Антонівка; Kindiyka – Кіндійка; the Melnitsy – Мельниці (уживання

артикля в даному випадку обумовлене тим, що ця власна назва походить від лексичної одиниці «млини» і являє собою форму множини іменника «млин» у мові оригіналу*); the Greek Suburb – Грецьке передмістя (the Greek Forstadt); Tsyganska Sloboda – Циганська слобода (the Gypsy Settlement); Monastyrska Sloboda – Монастирьска слобода (the Monastic Settlement).*

У випадках, коли географічні назви не мають сталих відповідників, учений В. І. Карабан рекомендує застосовувати спосіб практичної транскрипції з елементами транслітерування [13, с. 427]. Цей метод дозволяє досить точно ідентифікувати оригінальну графічну форму географічної назви.

У власних географічних назв є одна особливість, яка полягає в тому, що багато з них містять у собі номінальний елемент. Наприклад, це можуть бути слово або морфема, що позначають денотат [10, с. 109]. Цьому слову, як правило, відповідає в українській мові його номінальний еквівалент (*Shumensky* ***district*** (*район*)), хоча нерідко виникають і такі варіанти, де номінальний елемент транскрибується (*Tsyganska* ***Sloboda***).

Деякі власні назви складаються частково або повністю з загальних слів: *Pivnichny, Ostriv, Voyenka, the Greek Suburb, Tsyganska Sloboda, Monastyrska Sloboda*. Загальні слова, що входять до складу назв, перекладаються чотирма основними способами, а саме: перекладаються, транскрибуються, перекладаються й транскрибуються одночасно, загальний елемент додається до назви [13, с. 428]. У нашому випадку перекладачі використовували транскрипцію й переклад одночасно: *Pivnichny (the Northern); Ostriv (the city's former Quarantine Island); Voyenka (the Military Forstadt); Tsyganska Sloboda (the Gypsy Settlement); Monastyrska Sloboda (the Monastic Settlement).* Такий спосіб перекладу задовольняє прагматичну функцію краєзнавчих текстів, адже зберігає національне звучання слова й водночас роз'яснює його значення, що робить текст зрозумілішим для реципієнтів.

Категорія антропоцентризму виражається в тексті власними назвами. Аналіз перекладу есе, виконаних у рамках проєкту «Відкриваємо Херсон англомовному світові», дозволяє виявити, що під час перекладу антропонімів

використовувались саме прийоми транслітерації та транскрипції, оскільки антропоніми є реаліями, відповідно, їх потрібно перекладати саме таким способом. Прикладами використання транскрипції можуть слугувати переклади таких власних назв, як: *Sergiy Baltazarovych Skadovsky* [28] – *Сергій Бальтазарович Скадовьский* [14], *Fedir Fedorovych Ushakov* [28] – *Федір Федорович Ушаков* [12], *Larysa Latynina* [28] – *Лариса Латиніна* [18], *Borys Andriyovych Lavreniov* [28] – *Борис Андрійович Лавреньов* [23], *Oleksiy Shovkunenko* [28] – *Олексій Шовкуненко* [4].

Історія Херсона багата на міжкультурні зв'язки, велика кількість іноземців брали активну участь у розвитку міста, отже, насиченість краєзнавчих текстів прізвищами іншомовного походження є досить великою. З плином часу власні назви італійського, французького та англійського походження, перекладені декілька століть тому за допомогою транслітерації або ж просто засвоєні народною мовою на основі сприйняття зовнішнього звучання неписемними людьми, були засвоєні українською мовою та підпорядковані її нормам, тож для адекватного перекладу фахівцю необхідно відновити оригінал власної назви, написаний латиницею.

Аналіз есе «Відкриваємо Херсон англомовному світові» та книги Тесси Вест «The Curious Mr. Howard» [29] дозволив виявити групу власних назв іншомовного походження, переклад яких становить особливий інтерес. До них можна віднести: *Comstadious* [29, с. 311] – Комстадіус, *Dauphigny* [29, с. 312] – Дофіне, *Falz-Fein* [28]– *Фальц-Фейн* [24], *Bourgeois* [28]– *Буржуа* [24]. Топонім *Дофіно (Дофіне)* перекладається як *Dauphigny*, тому що походить з французької мови, де має форму *Dauphigny* та означає «нащадок французького короля Людовика XVI». Сімейне прізвище *Фальц-Фейн* не може бути транскрибоване як *Phalz-Phein* англійською, адже в у мові оригіналу має форму *Falz-Fein*. Прізвище швейцарьского графа *Комстадіуса* слід транскрибувати з урахуванням оригінального написання цього прізвища латиницею, а саме *Comstadious*.

Оцінне ж ставлення автора знаходить своє вираження у аксіологемах: *selflessly saved, perfect health resort, unique combination, picturesque bay, amazingly beautiful nature, paradise for ecotourists, impressive wildlife corner, breathtaking view, you should definitely visit it* [28].

Також краєзнавчі есе відзначаються наявністю художніх засобів, наприклад порівнянь: *shining in the sun like a gemstone;* метафор*: The Town of Eden – Nova Kakhovka – my home and the reason my heart makes these awesome beats; every park is a refuge*; окличних речень: *How amazing your extraordinary flashy streets are!*; метафоричних епітетів*: angelic River– the Dnipro, gold-sanded beaches* [28].

Тож ми можемо висновувати, що ключові ознаки краєзнавчих текстів виражаються в краєзнавчих есе за допомогою реалій, антропонімів/ топонімів та аксіологем. Вибір способу їх перекладу залежить від особливостей краєзнавчих есе як типу тексту, для яких характерне поєднання публіцистичного та художнього стилів. Топоніми/антропоніми відтворюються переважно транскрипцією задля збереження достовірності, проте, якщо топонім виражений загальним словом, допускається комбінація транскрипції та перекладу одночасно. При перекладі краєзнавчих реалій широко використовується комбінована реномінація поряд з транскодуванням, оскільки вона відповідає художній функції краєзнавчих есе, яка також проявляється у використанні низки стилістичних прийомів, що мають облігаторно бути збереженими при перекладі. Передача авторського суб'єктивного ставлення, що є однією з основних жанрових ознак есе, виражається в аксіологемах, адекватне відтворення яких в тексті перекладу є обов'язковим.

2.2. Переклад краєзнавчої лексики в документальних тревел-фільмах

Цикл передач *«Smart Travels with Rudy Maxa» («Умные путешествия: Европа с Руди Макса»)* складається з більш ніж ста випусків, що були спродюсовані видатним журналістом та тревел-експертом Руді Макса, за які він був удостоєний двох премій «Еммі». У процесі дослідження даної передачі були виявлені групи краєзнавчої лексики, що становлять інтерес з перекладознавчої точки зору, а саме топоніми, антропоніми, реалії, титули/звання, архітектуроніми. Розглянемо кожну з них окремо.

1. Топоніми представлені у тексті так: *Hampton Court – Хемптон-Корт, Oxford – Оксфорд, Stonehenge* – Стоунхендж, *Winchester– Уи́нчестер, Woodstock – Вудсток , The Vale of White Horse – Долина белой лошади*. Як ми можемо побачити, географічні назви в фільмі перекладалися в більшості випадків транскодуванням, за винятком дослівного перекладу – *Долина белой лошади*. Усі назви є загальновідомими, а отже переклад здійснювався за традицією.

Уважаємо доцільним звернути увагу на відтворення в тексті слів «*village– деревеня»* та *«town – городок»*. За словником: *«a town is larger than a village but smaller than a city»* [27]. У східнослов'янській культурі точного еквівалента цьому слову немає, існує одна лексична одиниця *«город»* на позначення міст різної величини, тому перекладачем було обрано відтворити маленький розмір міста зменшувально-пестливим суфіксом – *город**ок***. Щодо слова *village,* словник подає таку дефініцію: *«a group of houses and other buildings that is smaller than a town, usually in the countryside»* [27]. У фільмі було використано еквівалент – *деревня*, з поміж інших можливих*: село, поселок, селение*. Наведемо визначення слова *деревня: «крестьянское селение»* [17]; *сельское – обычно небольшое – поселение»* [11]. Звернемося до визначення лексичної одиниці «село»: «*большое крестьянское селение, обычно хозяйственный и административный центр для близлежащих более мелких населенных пунктов»* [11]. Ми можемо висновувати, що спільним для

дефініцій лексем «село» та «деревеня» є наявність селян, що працюють на землі. Основною відмінністю міста та села є не їхній розмір, а характер діяльності людей, що в них проживають, у той час як в англійському варіанті ключовою різницею є саме розмір. Слід також додати, що в слов'янських народах *«деревни»* та *«села»* апріорі відрізняються від англійських «*village»*, у силу різних історичних умов розвитку обох народів, звідси й різниця в сприйнятті цих лексичних одиниць у представників різних культур. У дореволюційні часи, та ще деякий час опісля, люди в селах були змушені працювати на землі, яка належала землевласнику, іншого типу зайнятості не могло існувати. Через те в слов'янському розумінні, *деревни* кардинально відрізняються від міст, як архітектурним плануванням, так і рівнем розвитку інфраструктури та типом зайнятості людей, що не властиве англійському сприйняттю. Отже, ми вважаємо, що *деревня* не є повноцінним еквівалентном слову *village*, та пропонуємо інший відповідник- *поселок*, що за словником означає: «*небольшое поселение городского типа»* [11]. Останнє визначення є найближчим до англійського, проте ми вимушені констатувати, що абсолютного еквіваленту не існує, що пояснюється об'єктивною відмінністю історії та культури.

2. Антропоніми: *Thomas Hardy – Томас Харди, Henry VIII – Генрих VIII, Catherine of Aragon– Екатерина Арагонская, Ethelred the Unready – Этельред Неразумный*. У всіх випадках було використано переклад за традицією.

3. Реалії представлені у тексті так:

- *bitter – бітмер* (вид пива); *henge – хендж*; при перекладі реалій було використано транскодування;
- *The Heel Stone – пяточный камень; pleasure garden – сад наслаждений*, що перекладалися калькуванням;
- *«meat-and-two-veg dishes» (*стандартний англійський обід з м'ясом і двома видами овочів*) – традиционные английские блюда*, що було перекладено способом генералізації;

- *pub is short for «Public House» – паб сокращение от «паблик хауз» (присутсвенное место).* Як ми бачимо, використано комбіновану реномінацію. Завдяки даному способу перекладу вдалось зберегти автентичне звучання слова та досягти комунікативного ефекту – роз'яснити походження назви. Проте вважаємо пояснення – «*присутственное место*» неадекватним, адже дане словосполучення має значення «*административно-полицейская канцелярия, приказная изба»* [11], що не співвідноситься з сенсом висловлювання. Уважаємо більш доцільним перекласти *Public House* як *общественное место*, що відповідає комунікативній функції речення; також комбінованою реномінацією було перекладено такі реалії: *bangers and mash– колбаски с пюре, в смысле – сосики с картошкой. Bangers and mash* –типова та надзвичайно популярна у Великобританії страва, що подається в пабах. *Bangers* – назва сосисок в Англії, що походить від дієслова *bang* (у часи Першої світової війни через дефіцит м'яса сосиски виготовляли з великим додаванням води, тому в гарячому стані при розрізанні вони ніби «вибухали» рідиною), *mash* – скорочення від *mashed potatoes*. Перекладачем було використано власне переклад з подальшою експлікацією*: колбаски с пюре, в смысле сосиски с картошкой*, що на наш погляд не виправдано, по-перше, *bangers* – це саме сосиски, а не ковбаски, а по-друге, сосиски та пюре не потребують додаткового роз'яснення у сприймаючій культурі. У випадку, якщо перекладач таким чином мав намір виділити «*колбаски с пюре*» як елемент чужої культури, уважаємо більш адекватним варіант з меншим розширенням тексту – *«типичное английское блюдо сосиски с пюре»*.

  Bed & Breakfast – бед энд брекфест (постель и завтрак); завдяки роз'ясненню, *постель и завтрак* було передано семантичне значення, проте це потягло за собою елімінацію наступного речення, у зв'язку з суворим часовим обмеженням в аудіовузуальному перекладі: «*Britain is actually the birthplace of the Bed & Breakfast, so choices throughout the*

*countryside abound**. Contact the local tourist offices for B&B information»*** *– «Именно в Британии изобрели Бєд энд Брекфест – постель и завтрак, так что найти где переночевать проще простого».*

- *pleasure garden – сад наслаждений*. У випадку з перекладом даної реалії було використано калькування, що, на нашу думку, не розкриває в повній мірі значення цього поняття та не виділяє його в тексті як елемент «чужої» культури. За словником, «*A **pleasure garden** is usually a garden that is open to the public for recreation and entertainment. Pleasure gardens differ from other public gardens by serving as venues for entertainment»* [27]. Дані сади були широко розповсюджені в Англії 18 ст. та були центром світського життя. У сприймаючій культурі такого явища не існує, а отже без особливих фонових знань реципієнт буде не в змозі зрозуміти сенс словосполучення «*сад наслаждений*». Уважаємо можливим варіантом перекладу цієї реаілії – *«сад, где раньше проводились светские мероприятия, а теперь прогуливаются люди, имея возможность увидеть миниатюрную модель Вудстока и поиграть в огромные шашки» – «pleasure garden, where you can stroll through a miniature model of Woodstock, and play on oversized checkerboards».* У запропонованому перекладі реалія експлікована та досягнуто комунікативного ефекту. Варто зазначити, що в рамках аудіовізуального перекладу розширювати текст без наслідків неможливо, тому перекладачеві необхідно робити вибір: або прояснювати семантику реалій та скорочувати інший текст, або жертвувати ясністю висловлювання на користь передачі подальшої інформації.

4. Архітектуроніми представлені так*: Ashmolean Museum –Эшмеловский музей, The Trout Inn – Траут Ин, Blenheim Palace – Бленхеймский дворцец*. При перекладі було використано транскодування та напівкальку.

5. До титулів/звань у тексті можна віднести *Lord Chancellor – лорд-канцлер*, що перекладено за традицією; *Duke of Marlborough – герцог Мальборо* (власне переклад та транскрипція), *falconer – сокольничий* (власне переклад).

Також неможливо оминути розгляд перекладу наступного фрагменту: *In Saxon times,* ***Oxford*** *was a place where* ***oxen*** ***forded*** *the Thames River – В саксонские времена в районе Оксфорда был брод через Темзу, по которому ее пересекали стада коров.* Як ми можемо побачити, при перекладі не було збережно сенс висловлювання: походження назви міста Оксфорд. Також, фахівцем, з невідомих нам причин, *бики – oxen* були замінені *коровами.* Уважаємо більш адекватним переклад із застосуванням транскодування на ряду з перекладом, а також збереженням оригінальної послідовності лексем *oxen, forded* з метою збереження комунікативного ефекту: *– В саксонские времена в районе Оксфорда быки «оксен» пересекали Темзу вброд «форд» – отсюда и название.*

Цікавим з перекладацької точки зору є відтворення іншомовних елементів у тексті оригіналу*: «wife du jour – новая жена»,* що вжито при розповіді про Генріха VIII, який увійшов в історію тим, що неодноразово одружувався. Для того щоб проаналізувати переклад, необхідно звернутися до мови оригіналу, у якій лексема *du jour є* частиною словосполучення *plat du jour,* тобто «страва дня». У нашому контексті дане словосполучення підкреслювало, що дружина Генріха була черговою супутницею, «дружиною дня». Для східнослов'янських реципієнтів лексема *plat du jour* є незрозумілою, а отже потребує перекладу, проте вважаємо більш адекватним варіант – *чергова дружина.*

Окремо слід розглянути переклад назви випуску: *«English Countryside – Английская глубинка»*. Звернемося до визначення лексеми *countryside* у словнику: «*land not in towns, cities, or industrial areas, that is either used for farming or left in its natural condition»* [27]. Можемо висновувати, що *countryside* – це уся територія, що знаходиться поза містом. Проаналізуємо детальніше слово *глубинка: «Разг. Место или населенный пункт, расположенные далеко от административных и культурных центров»* [11]. Має наступний синонімічний ряд*: «глухомань (разг).; глушь; дыра (разг.); захолустье, медвежий угол; тмутаракань (разг.)»* [11]. Ключовим поняттям

даної лексеми є населений пункт, або певне місце, у той час як для *countryside* провідною є природа, уся земля за містом. Беручи до уваги те, що в передачі говориться про досить великі міста поблизу Лондона, уключаючи Оксфорд, який, окрім того, що знаходяться в годині їзди від Лондона, є стародавнім центром освіти в країні, переклад *глубинка* вбачається неадекватним. До того ж, стиль передачі піднесений, ведучий цитує класиків англійської літератури, а отже використання лексики розмовного стилю не є найкращим вибором. Лексема *countryside* зустрічалася протягом усього випуску та перекладалася іншими відповідниками на ряду з *глубинка: «провинция, окрестности».* Словник надає таку дефініцію лексемі *провинция: «местность, находящаяся вдалеке от столицы или крупных культурных центров, вообще – территория страны в отличие от столиц»* [20]. Ключовим поняттям є вся місцевість окрім столиці, що є спільним з визначенням *countryside,* також ця лексема співпадає з темою випуску, у якому показано міста поза Лондоном. Проте дане визначення є третім, поступаючись місцем: «*1. В древнем Риме – завоеванная римлянами область (истор.).2. Область, административная единица в некрых государствах. Северо-восточные провинции Испании»* [20]. Отже, для заголовка цей еквівалент не підходить, адже викликатиме зайві конотації.

Щодо визначення *окрестности: «местность, прилегающая к чему-н. Окрестность города»* [17]. Ця лексема має вужче значення, порівняно з *countryside,* яка охоплює взагалі всю землю поза містами, проте, з іншого боку, даний еквівалент немає інших конотацій та співвідноситься з темою передачі, яка здебільшого сконцентрована на місцях довкола Лондона. Тож ми можемо зробити висновок, що повного еквіваленту лексемі *countryside* немає, що надає їй статус саме краєзнавчої реалії. З-поміж використаних в тексті варіантів перекладу більш адекватними вважаємо: *провинция* та *окрестности*, які відповідають темі передачі та мають найближче до оригіналу визначення.

Отже, ми можемо висновувати, що краєзнавча лексика у документальних тревел-фільмах представлена топонімами/антропонімами, краєзнавчими реаліями та титулами/званнями. Спосіб перекладу кожної з поданих лексем

залежить від рівня ознайомленості з нею реципієнтів, наявності традиційного відповідника, а також обмеженнями, що накладаються аудовізуальним перекладом. Як свідчать результати нашого дослідження, основні труднощі виникають при перекладі реалій, адже, як правило, вони є незнайомими для глядачів, а отже потребують додаткового роз'яснення з метою збереження прагматичного потенціалу. Застосування комбінованої реномінації або експлікації, у свою чергу, тягне за собою елімінацію подальших речень. Тож однією з задач перекладача є виділення в тексті реалії як елемента «чужої» культури водночас з поясненням її семантики шляхом мінімального розширення тексту. У випадку, коли повного еквіваленту реалії немає, необхідно всебічно дослідити визначення кожного з відповідників та обрати найближчий до оригіналу варіант. До елементів документальних тревел-фільмів, що також потребують особливої уваги, можна віднести наявність іншомовних лексем у тексті оригіналу (*du jour)* та елементів, чия етимологія роз'яснюється в тексті (*Oxford)*. При перекладі краєзнавчих есе, у силу відсутності часових обмежень, фахівцями широко застосовується комбінована реномінація для реалій: *Prognoiska Palanka (a Cossack administrative unit)* та поєднання транскодування з власне перекладом для топонімів: *Pivnichny (the Northern) district,* на противагу документальним тревел-фільмам.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження, ми виконали поставлені завдання: дослідили особливості краєзнавчих текстів; проаналізували жанрову специфіку краєзнавчих есе та документальних тревел-фільмів; окреслили групи краєзнавчої лексики та способи їх перекладу в краєзнавчих есе; описали краєзнавчу лексику та шляхи її відтворення в документальних тревел-фільмах.

У процесі нашого дослідження було виявлено, що краєзнавчі тексти мають низку особливостей, релевантних з точки зору перекладу. Краєзнавчі тексти відзначаються високою прагматичністю, оскільки характеризуються великою кількістю реалій, символів, прецедентних назв. Парадигма краєзнавчих текстів представлена широким жанровим розгалуженням: словникова стаття, стаття навчального типу, альбом, путівник, краєзнавче есе та документальний тревел-фільм. Попри те, що кожен із цих текстів має свої жанрово-стилістичні особливості, вони належать до єдиної краєзнавчої групи, оскільки поєднані тематичною єдністю та поняттям «край». До провідних ознак краєзнавчих текстів відносять локальну специфічність, антропоцентризм та культурну специфічність. Виокремлення тексту як краєзнавчого та визначення його прагматичного потенціалу дозволяє зберегти при перекладі домінантні функції та передати лінгвокультурну специфіку оригіналу.

Документальний трепел-фільм є жанром тревел-журналістики та всебічно охоплює інформацію про певний край, висвітлюючи історію регіону, його промисловість та культуру на всіх рівнях. Ключовою особливістю цього типу кінотексту є зображення «реальності» без уторгнення автора в картину дії. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що документальні тревел-фільми виявляють низку характеристик, що потребують особливої уваги при перекладі. До домінантних ознак даного типу кінотексту належить висока культурна та локальна специфічність, об’єктивність викладеної інформації. Також документальні трепел-фільми відзначаються високою прагматичністю,

мають на меті познайомити глядачів із певною країною, заохотити відвідати її, що в свою чергу вимагає від перекладача збереження прагматичного ефекту при перекладі. До жанрових ознак краєзнавчих есе належить поєднання рис публіцистичного та художнього стилів, що потребує збереження не тільки достовірності викладеної інформації, а й передачу авторського суб'єктивного ставлення. Для краєзнавчих есе характерна побудова сюжету виключно на реальних подіях з фрагментарним включенням художніх елементів. Жанр краєзнавчого есе може бути віднесений до літературної журналістики, оскільки в ньому поєднується репортерський виклад інформації та літературні стилістичні засоби.

У процесі дослідження було окреслено групи краєзнавчої лексики в краєзнавчих есе, а саме: реалії, антропоніми/топоніми та аксіологеми. Вибір способу їх перекладу залежить від особливостей краєзнавчих есе як типу тексту, для яких характерне поєднання публіцистичного та художнього стилів. Топоніми/антропоніми відтворюються переважно транскрипцією задля збереження достовірності, проте якщо топонім виражений загальним словом, допускається комбінація транскрипції та перекладу одночасно. При перекладі краєзнавчих реалій широко використовується вторинна реномінація поряд з транскодуванням, оскільки вона відповідає художній функції краєзнавчих есе, яка також проявляється у використанні низки стилістичних прийомів, що мають облігаторно бути збереженими при перекладі. Передача авторського суб'єктивного ставлення, що є однією з основних жанрових ознак есе, виражається в аксіологемах, адекватне відтворення яких у тексті перекладу є обов'язковим.

Краєзнавча лексика в документальних тревел-фільмах представлена топонімами/антропонімами, що мають культурну значущість**,** краєзнавчими реаліями, титулами/званнями та архітектуронімами За результатами нашого дослідження було встановлено, що антропоніми в тексті відтворювались за традицією; реалії перекладались шляхом транскодування, калькування, комбінованої реномінації та генералізації; відтворення титулів/звань

здійснювалось за допомогою власне перекладу та адаптивного транскодування; архітектуроніми перекладалися транскодуванням та напівкалькою. Спосіб перекладу кожної з поданих лексем залежить від рівня ознайомленості з нею реципієнтів, наявності традиційного відповідника, особливостями аудовізуального перекладу. Результати нашого дослідження засвідчили, що основні труднощі виникають при перекладі реалій, адже вони потребують додаткового роз'яснення з метою збереження прагматичного потенціалу. Застосування комбінованої реномінації або експлікації, у свою чергу, тягне за собою елімінацію подальших речень. Отже, однією з задач перекладача є виділення в тексті реалії як елемента «чужої» культури водночас з поясненням її семантики шляхом мінімального розширення тексту. У випадку, коли повного еквіваленту реалії немає, необхідно всебічно дослідити визначення кожного з відповідників та обрати найближчий до оригіналу варіант. До елементів документальних тревел-фільмів, що також потребують особливої уваги, можна віднести наявність іншомовних лексем у тексті оригіналу та елементів, чия етимологія роз'яснюється в тексті. При перекладі краєзнавчих есе, у силу відсутності часових обмежень, фахівцями широко застосовується комбінована реномінація для реалій та поєднання транскодування з власне перекладом для топонімів на противагу документальним тревел-фільмам.

Перспектива нашого дослідження полягає в подальшому вивченні краєзнавчих текстів та особливостей відтворення локальноспецифічної лексики як носія культурної самобутності та патріотизму, що за умов глобалізації вбачається особливо актуальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдонина Н. С., Фокина И. А. Принципы и жанровое разнообразие литературного журнализма / Н. С. Авдонина, И. А. Фокина – Вопросы теории и практики журналистики, 2017. – №4. – С. 528-540.

2. Алексеева И. С. Введение в переводоведение / И.С. Алексеева – СПб.: Филолог. фак-т СпбГУ, 2008. – 368 с.

3. Алексеева И. С. Транслатологические типы текста. Опыт классификации Ч. II. / И. С. Алексеева – Вестник Санкт-петербургского университета, 2008. – Вып. 3.– С. 32–40.

4. Алеферко С. В. Херсонский художественный музей им. А.А. Шовкуненко / С. В. Алеферко – Херсон: Наддніпряночка, 2009. – 172 с.

5. Балаклицький М.А. Есе як художньо-публіцистичний жанр: методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика» / М.А.Балаклицький – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2007. – 74 с.

6. Гізер В. В. Краєзнавча лексика як об'єкт перекладу (на матеріалі текстів краєзнавчого характеру): дис.канд. філол. наук: 10.02.16 /В. В. Гізер – Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. Сімф., 2011. – 254 арк. – Бібліогр.: арк. 207-254.

7. Горшкова В. Е. Перевод в кино / В. Е. Горшкова – Иркутск: ИГЛУ, 2006. – 278 с.

8. Горшкова В.Е. Художественный vs документальный кинодиалог: жанровая специфика перевода / В. Е. Горшкова – Вестник Российского университета дружбы народов. – (Серия Лингвистика), 2016. – № 3. – С. 242-258.

9. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.16 / Демецька Владислава Валентинівна. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 36 с.

10. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д. И. Ермолович – М.: Р. Валент, 2001. – 200 с.

11. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-образовательный / Т Ф. Ефремова.– М.: Рус. яз., 2000.– в 2 т.– 1209 с. – (Б-ка словарей рус. яз.).

12. Захаров А. Г. Федір Ушаков: його ім'ям названо проспект /А.Г.Захаров – Х.: Гривна, 2008. – №39. – С. 14.

13. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.

14. Карпюк С. Ю. Героїчна самопожертва / С. Ю. Карпюк – Х.: Гривна, 2011. – №25. – С. 16.

15. Кустова О. Ю. Концептуальные модели исследования кинoперевода / О.Ю. Кустова – Известия Российского государственного педагогического университета шимени А. И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2019. – N 192. – С.123-130.

16. Михайленко О. О. Тип тексту і специфіка перекладу / О. О. Михайленко – Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки, 2013. – № 14(3). – С. 79-85.

17. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н.Ю.Шведова. − 4-е изд., доп. − Москва: Азбуковник, 2000. – 940 с.15.

18. Скороход А. Н. Зірки ніколи не згасають / А. Н. Скороход. – Х.: Наддніпряночка, 2013. – №47. – С. 11–12.

19. Слышкин Г. Г. Кинотекст. Опыт лингвокультурологического анализа / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова – М.: Водолей Publishers, 2004. – 164 с.

20. Ушаков Д. Н. Большой толковый словарь современного русского языка: 180000 слов и словосочетаний / Д. Н. Ушаков. – М.: Альта-Принт [и др.], 2008. – 1239 с.

21. Федорова И. К. Кинотекст в инокультурной среде: к проблеме построения моделей культурных переносов / И. К. Федорова – Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология, 2011. – Вып. 1 (13). С.61–70.

22. Хмель В. А. Херсоньскі історії, перекази та бувальщини / В. А. Хмель. – Херсон: Наддніпряночка, 2014. – 244 с.

23. Борис Андрійович Лавреньов [Електронний ресурс] / Херсон. – 2007. – Режим доступу: http://www.xepcoh.info/famous/boris-lavrenyev

24. Коваленин В. Д. Історія Херсона. Історія заснування міста Херсона [Електронний ресурс] / В. Д. Коваленин – Новий світ, 2016. – Режим доступу: http://ukraine–in.ua/istoriya-gorodov–ukrainy/istoriya–khersona

25. Муха А. В. Содержательная и жанровая специфика трэвел-журналистики в зависимости от видов СМИ [Электронный ресурс] / А. В. Муха, Н.И.Федосеева – Огарев-online, 2015. – №19. – Режим доступа: http://journal.mrsu.ru/arts/soderzhatelnaya-i-zhanrovaya-specifika-trevel zhurnalistiki-v-zavisimosti-ot-vidov-smi

26. Нова Каховка – місто-сад [Електронний ресурс] // Херсонщина. – 2015. – Режим доступу: http://novakahovka.at.ua/

27. Cambridge Dictionary: Cambridge Learner's Dictionary [Електронний ресурс] – Cambridge University Press, 2019. – Режим доступу: https://dictionary.cambridge.org/ru

28. Introducing Kherson to the English-Speaking World. [Електронний ресурс] – The Library Catalogue/University of Bedfordshire. — Режим доступу: http://library.beds.ac.uk/

29. West, Tessa. The Curious Mr. Howard. Legendary Prison Reformer. Foreword by Clive Stafford-Smith. – Sheffield-on-Loddon: Waterside Press, 2011. – 377 с.

ДОДАТОК А

THE ADMINISTRATIVE DIVISION GLOSSARY

The Question of Using the Article

Ukraine is historically and geographically divided into regions:

Southern/Eastern/Western/Northern Ukraine, *but*: the south/west/east/north of Ukraine; *also*: in the southern region of Ukraine;

Note: an oblast is a smaller unit than a region.

Kherson;

Kherson oblast, *but*: the Kherson Steppe;

Bilozerka/Bilozersky district, *but*: the district of Bilozerka;

the city of Kherson, the town of Bilozerka.

THE CITY DISTRICTS

(MODERN/OFFICIAL ADMINISTRATIVE DIVISION)

Korabelny/Suvorovsky/Dniprovsky district

THE HISTORICAL DISTRICTS

Severny=Pivnichny (the Northern) district;

Tavrichesky=Tavriysky district;

the Centre, *but*: the centre of Kherson;

Shumensky district;

Zabalka;

Ostriv = Ostrov (the city's former Quarantine Island);

Sukharka = Sukharnoye = Sukharne;

Voyenka (the Military Forstadt);

Antonovka=Antonivka;

Kindiyka;

the Melnitsy [*the definite article is preferable here because the proper noun was initially derived from the plural*] = the Mlyny (the Mills);

the Greek Suburb (the Greek Forstadt) = the Merchant Suburb [Грецьке передмістя = Купецьке передмістя];

Tsyganska Sloboda (the Gypsy Settlement);

Monastyrska Sloboda (the Monastic Settlement);

The Koshevaya River = the Koshova River

The Veryovchyna River

Suvorov Street

Ushakov Avenue

Svoboda Square